
Minneord

OSS IMELLOM

Da tuberkuloselegen, hjerte-og kar-epidemiologen, tobakksmotstanderen og politikeren Kjell Bjartveit døde 22. februar 2011, gikk en av de mest målrettede folkehelseforkjemperne i Norge ut av tiden. Kjell Bjartveit var en uredd, selvsikker og strategisk tenkende person. Han var en gammeldags leder med stort engasjement, langt tidsperspektiv og en utrolig gjennomføringsevne. Det ga ham imidlertid også motstandere i enkelte leire. Svartelisting hos tobakksindustrien var nok den motstanden han var mest stolt over. Hans forståelse for systematikk, standardisering av metoder og oppfølging la grunnen for den landsdekkende virksomheten som Statens skjermbildefotografering (senere Statens helseundersøkelser) drev fra 1952. Resultatene fra skjermbildefotograferingen ble bearbeidet og brukt til å beregne sykdomsrisiko, noe som kunne anvendes i mer selektive undersøkelser når tuberkuloseforekomsten avtok.

På grunnlag av erfaringene fra tuberkulosearbeidet gjennomførte Statens skjermbildefotografering (navneendring til Statens helseundersøkelser i 1986) gjennom 1970- og 1980-årene store undersøkelser av risikofaktorer for hjerte- og karsykdom, først i Finnmark, Sogn og Fjordane og Oppland, og i 1985 startet det såkalte 40-åringsprogrammet som omfattet alle fylker med unntak av Oslo. Hensikten med dette programmet var tredelt: helseovervåking og helseopplysning i fylker og kommuner, identifisering av individer med høy risiko for sykdom, med system for oppfølging hos deres egen lege, og forskning på grunnlag av data fra undersøkelsene. 40-åringsprogrammet ble avsluttet i 1999 etter en tid med diskusjoner med det daværende Sosialdepartementet. Det er ikke uten en viss ettertanke man ser at det nå diskuteres om systematiske undersøkelser er en vei å gå i kampen mot diabetes og overvekt.

Datamaterialet fra de ovenfor nevnte og andre store befolkningsundersøkelser i regi av Statens helseundersøkelser under og i etterkant av Kjell Bjartveits ledelse utgjør i dag en unik «gullgrube» for forskere. Ingen andre land har en tilsvarende database som omfatter livsstil, miljøfaktorer, sosiale forhold og biologiske faktorer, alt samlet etter samme standardiserte metoder. Grunnlaget for all forebyggende virksomhet ligger i kunnskap om hvilke forhold som disponerer for og forårsaker sykdom. Slik kunnskap finnes i de datamengder

som Kjell Bjartveit la grunnlaget for. Et stort antall forskere har gjennom flere år høstet der han sådde. Antallet vitenskapelige artikler og doktorgrader må være hundrevis alt nå, og mye mer vil komme.

Bjartveit tok selv del i forskningen på de innsamlede dataene – også etter at han ble pensjonert. Det var spesielt røyking han var opptatt av, og han publiserte vitenskapelige artikler om røykens skadevirkninger nesten helt til sin død.

Publisert: 8. april 2011. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.11.0291

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 23. mars 2026.